

Проблема соціокультурної адаптації до нового середовища: теоретична постановка

Соціальна адаптація – активне освоєння особистістю або групою нового для неї соціального середовища. Поняття “адаптація”, котре спочатку було одним з центральних термінів біології, на сьогоднішній день широко використовується в багатьох природничих, технічних та суспільних науках. В історії соціології першим звернувся до проблеми адаптації Герберт Спенсер, що поширив на суспільство закони біологічної адаптації в своїй теорії рівноваги. Пізніше досліджуваннями питань соціальної адаптації займалися представники школи функціоналістів: Т. Парсонс (теорія підсистем) та Р. Мертон; в психоаналізі цю проблему розглядав Е. Фромм, що запропонував розрізняти статичну та динамічну адаптацію. Також певні ідеї стосовно феномену адаптації знаходимо у працях М.Вебера, П.Сорокіна. Значний внесок у розвиток поняття соціальної адаптації зробили вчені Чиказької школи, зокрема В. Томас та Ф. Знанецький, які дослідили процеси міграції та адаптації до іншого етнічного середовища у праці “Польський селянин в Європі та Америці”, де вперше були застосовані методи аналізу особистих документів (листів, щоденників). Р. Парк розглядав адаптацію через призму понять маргінальної особистості й соціальної дистанції.

На сьогодні актуальність проблеми обумовлена світовими явищами глобалізації та соціокультурного обміну між країнами. Під “соціокультурною адаптацією”, або “акультурацією” розуміється складний процес, завдяки якому індивід досягає відповідності з іншим культурним середовищем не лише пристосовуючись до нього шляхом пасивного прийняття нових цінностей, а й збагачуючись цінностями нової культури, синтезуючи при цьому обидві культури – рідну і чужу. Варто зазначити, що з цією проблемою неминуче зіштовхуються емігранти, біженці, учасники програм міжнародного обміну, стажувань, а також люди, які працюють за кордоном.

Після Другої Світової війни сформувалися дві основні концепції, що розглядали адаптивні стратегії особистості, яка потрапила в нову соціокультурну реальність, – концепція культурного шоку й концепція V-подібної кривої адаптації, яка змальовує головні фази пристосування до нової культури (оптимізм, фрустрація, відчуття вдоволення).

Важливим критерієм ефективності соціальної адаптації вважається поняття соціально зрілої особистості, яке включає в себе прийняття й успішне виконання індивідом певних соціальних ролей, усвідомлення належності та солідарності з суспільством; також виділяють суб’єктивні й об’єктивні фактори результату адаптації. З соціально-психологічної точки зору, референтними показниками нормального рівня адаптації є позитивні емоції у відносинах з оточуючими, задовільне самопочуття й відчуття душевного комфорту.

Американський соціолог Н.Смелзер зазначає, що адаптивний підхід – це уявлення про соціалізацію, згідно з яким життя дорослих являє собою ряд криз, до яких необхідно пристосовуватися. Наприклад, в практиках студентів, що навчаються за кордоном в іноземних вузах, можна виділити певний набір “викликів”: так званий “мовний бар’єр”, вступ до університету, обрання спеціальності, спілкування з оточуючими, відчуття самотійності, встановлення відносин з групою та викладачами, нові кліматичні умови, зіткнення з нормами та цінностями середовища, в якому вони опинились. Отже, від того, як студенти-іноземці сприймуть ці “виклики” і зреагують на них, залежить кінцевий результат їх адаптації. Таким чином, адаптація як широкий феномен охоплює декілька сфер буття особистості (соціально-психологічну, культурну, мовну, мотиваційну), за допомогою аналізу яких можемо робити висновки про рівень пристосованості індивідів або груп до іншого соціокультурного середовища.